

РЕФОРМА ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ

Пропозиції підготували експерти: Святослав Павлюк, Юлія Усенко, Тетяна Бойко, Олександр Горлушко, Анна Акерман, Андрій Желєзний, Олександр Карпенко, Сергій Пінчук, Олена Павленко, Олег Савицький, Юлія Чеберяк.

Громадські організації, які входять до експертної групи РПР:

- DiXi Group
- Асоціація «Енергоефективні міста України»
- Асоціація з енергоефективності та енергозбереження
- Всеукраїнська агенція інвестицій та сталого розвитку
- Громадянська мережа ОПОРА
- Українська мережа енергетичних інновацій Greencubator
- Центр екологічних ініціатив «Екодія»

Проблеми, які має вирішити реформа

Залежність від імпорту енергоресурсів. Сьогодні з огляду на дефіцит первинних енергоресурсів Україна залежна від їх імпорту. У 2018 році продовжується постачання природного газу з ЄС (понад 40% від загального обсягу внутрішнього споживання) для роботи ТКЕ та забезпечення потреб населення й інших споживачів. Імпорт вугілля відбувається переважно з РФ (60% усього імпорту) для роботи ТЕС і ТЕЦ у складі енергогенеруючих компаній. Залишається абсолютна залежність від імпорту ядерного палива, хоча досягнуто конкуренції між двома постачальниками, що позитивно вплинуло на стабільність постачання палива для атомної генерації, яка становить понад 50% в усьому енергоміксі на ринку електроенергії.

Висока монополізація енергетичних ринків. Незважаючи на поступове реформування ринків природного газу та електроенергії й ухвалення відповідних законів згідно з вимогами Третього енергетичного пакета ЄС, в Україні досі зберігається монополія приватних фінансово-промислових груп, зокрема через вертикально інтегровані структури енергетичних холдингів, яким одночасно підконтрольні компанії в різних секторах ПЕК. Газорозподільні компанії (облгази), які користуються державними мережами на правах господарського відання, та майже всі електророзподільні компанії (обленерго) перебувають у приватній власності. Відсутність альтернатив обласним компаніям для побутових споживачів практично обмежує право вибору постачальника електроенергії та природного газу. На ринках склалися умови (перехідний період, або «недоререформа»), які не стимулюють учасників до конкуренції. У сфері теплопостачання також зберігається монополія місцевих теплокомунальних підприємств, які не зацікавлені надавати доступ до мереж, що перебувають у їх користуванні/власності, іншим постачальникам. При цьому централізовані теплові мережі зношені до 80%.

Відсутність скоординованої державної політики галузі. Державними органами, які відповідають за політику у сфері енергетики, є відразу декілька ЦОВВ: Міненерговугілля (атомна, вугільна, нафтогазова, велика гідроенергетика), Мінрегіон і Держенергоефективності (енергоефективність та відновлювані джерела енергії), а також Мінприроди (низьковуглецевий розвиток, кліматична політика). Окрім того, політика з підтримки вразливих споживачів (субсидії на житлово-комунальні послуги) залежить від позиції Мінсоцполітики. За відсутності надвідомчої пріоритизації політики у сферах енергетики та комунальних послуг, а також належної координації планування і дій зазначених ЦОВВ рішення, які розробляються й ухвалюються,

доволі часто суперечать одне одному та врешті-решт не дозволяють досягнути результатів для ефективного функціонування та розвитку галузі. Водночас досвід ЄС показує необхідність координації зусиль усіх ЦОВВ та періодичного перегляду цілей для реалізації узгодженої кліматичної та енергетичної політики.

Низький рівень реалізації політики енергоефективності. Державна політика у сфері енергоефективності відіграє ключову роль у вирішенні питань енергетичної залежності країни, сталого розвитку економіки та забезпечення комфортного життя громадян. Енергоємність ВВП України [втричі](#) вища за показник по Євросоюзу, при цьому найбільший потенціал енергозбереження – у будівлях та промисловому секторі – залишається нерозкритим. Енергетичною [стратегією](#) України до 2035 року, Національним планом дій з енергоефективності до 2020 року та іншими документами заплановано підвищення рівня енергоефективності в усіх секторах економіки. У 2016–2017 рр. відбувся великий прогрес на законодавчому рівні: були ухвалені закони «Про комерційний облік комунальних послуг», «Про енергетичну ефективність будівель», «Про Фонд енергоефективності», «Про житлово-комунальні послуги», які мали б допомогти покращити ситуацію. Водночас станом на серпень 2018 року жоден з перелічених законів фактично не запрацював, і реформа сектору залишається лише на папері.

Стратегія реформування енергетичного сектору в Україні має бути спрямована на впровадження таких загальних принципів і цілей:

- Забезпечення споживачів доступними енергетичними ресурсами і комунальними послугами з дотриманням принципів енергоефективності та мінімізації шкідливого впливу на довкілля.

- Впровадження конкурентних енергетичних ринків з відкритим доступом та подальшою інтеграцією до загальноєвропейських ринків.

- Прозоре функціонування енергетики, включаючи видобувні та інші галузі.

- Формування цін на енергетичних ринках балансом попиту та пропозиції з відходом від бюджетного дотування та інших механізмів субсидування (у тому числі іншими учасниками ринку).

- Узгодженість політик ЦОВВ між собою із стратегічними документами галузі, зокрема щодо зміни клімату та енергетики.

- Збільшення обсягів видобутку та виробництва власних енергоресурсів з дотриманням пріоритетності розвитку відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) задля посилення енергетичної незалежності країни.

Названі загальні принципи і цілі досягаються через виконання цілей і завдань у кожному секторі енергетики.

ЦІЛЬ 1. Газова сфера

1. Забезпечити повноцінну роботу ринку природного газу відповідно до Закону «Про ринок природного газу» шляхом:

1.1. впровадити ринок добового балансування в газотранспортній системі України;

1.2. реструктуризувати НАК «Нафтогаз» з метою виконання вимог анбандлінгу та, відповідно, розділити діяльність з транспортування та зберігання природного газу.

2. Впровадити повну монетизацію субсидій для вразливих споживачів.

3. Забезпечити доступність та відкритість інформації про стан ринку природного газу для споживачів та учасників ринку.

4. Впровадити заходи з посилення конкуренції та спрощення доступу у сфері газовидобутку з метою збільшення обсягів газу власного видобутку для потреб внутрішнього ринку.

5. Забезпечити повний облік природного газу і виставлення рахунків на основі даних споживання, максимально наближеного до споживача.

6. Скоротити обсяги втрат природного газу в розподільних мережах.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України.

ЦІЛЬ 2. Електроенергетика

1. Завершити реформування ринку електроенергії відповідно до Закону «Про ринок електричної енергії» шляхом:

1.1. впровадити всі сегменти ринку: ринку двосторонніх договорів, ринку на добу наперед, внутрішньодобового ринку та ринку допоміжних послуг;

1.2. провести корпоратизацію НЕК «Укренерго», сертифікації оператора системи передачі (ОСП), анбандлінгу через передачу активів НАЕК «Енергоатом» та Укргідроенерго від Міненерговугілля до інших ЦОВВ;

1.3. набути ОСП членства в Європейській мережі операторів системи передачі ENSO-E.

2. Забезпечити збалансований розвиток відновлюваних джерел енергії, зокрема:

2.1. розробити та ухвалити національний план дій, який передбачає розвиток ВДЕ на період до 2030 року, з переглядом цілей у 2023 році, враховуючи аспекти зміни клімату відповідно до практики країн ЄС;

2.2. ухвалити механізм стимулювання (система аукціонів) впровадження об'єктів ВДЕ з метою довгострокового розвитку для збільшення частки ВДЕ;

2.3. законодавчо стимулювати розвиток розосереджених об'єктів генерації малої потужності на місцевому рівні через підтримку енергокооперативів, розробку та впровадження цільових фінансових програм.

3. Стимулювати енергогенеруючі підприємства до зменшення забруднення довкілля шляхом перегляду ставки вуглецевого податку (податок на викиди вуглекислого газу) з наближенням до європейських ставок.

4. Впровадити повну монетизацію субсидій для вразливих споживачів.

5. Впровадити заходи зі стимулювання модернізації електричних мереж, дотримуючись принципу балансування інтересів споживача та надавача послуг.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, Міністерство екології та природних ресурсів України, Міністерство соціальної політики України.

ЦІЛЬ 3. Теплова енергетика

1. Створити передумови для впровадження конкурентного ринку теплової енергії:

1.1. забезпечити 100% облік теплової енергії на всьому ланцюжку від генерації до споживання;

1.2. визначити критерії для систем тепlopостачання з розмежування діяльності з виробництва і транспортування теплової енергії, враховуючи інтереси споживачів (ціна) та скорочення обсягу первинної енергії в таких системах (енергоефективність, екологія);

1.3. відкрити доступ нових учасників ринку до мереж тепlopостачання.

2. Встановити мінімальний період перегляду ціни на основний вид палива (природний газ) для теплогенеруючих підприємств з метою забезпечення прогнозованості тарифної політики ТКЕ.

3. Запровадити механізм ціноутворення на теплову енергію, вироблену з альтернативних джерел енергії, через редукації.

4. Забезпечити відкритий доступ до детальної структури та обґрунтування статей витрат тарифів на тепlopостачальників усіх рівнів.

5. Створити умови для стимулювання утилізації скидного тепла підприємств та розвитку об'єктів комбінованого виробництва (когенерації) теплової та електричної енергії, що використовують ВДЕ.

6. Стимулювати довгострокове планування схем тепlopостачання населених пунктів.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України.

ЦІЛЬ 4. Вугільна галузь

1. Системно зменшувати частку вугілля в енергетичному балансі та скорочувати імпорт з Росії та окупованих територій.

2. Створити прозорий ринок вугілля, зокрема:

2.1. розробити та ухвалити єдині правила роботи для всіх учасників ринку;

2.2. посилити антимонопольну політику на ринку вугілля з метою забезпечення конкуренції;

2.3. забезпечити контроль за відповідністю вугілля екологічним стандартам та врахування показників якості при ціноутворенні.

3. Провести реформування державних вуглевидобувних підприємств через:

3.1. припинити субсидування підприємств за рахунок держбюджету;

3.2. завершити приватизацію рентабельних підприємств без ознак монополії;

3.3. ліквідувати безперспективних, збиткових підприємств з дотриманням вимог щодо пом'якшення екологічних та соціальних наслідків;

3.4. консервувати збиткових підприємств, які є перспективними, але в пошуку інвесторів.

4. Розробити та запровадити програми соціальної реконверсії окремих регіонів, де планується закриття вуглевидобувних підприємств, з використанням найкращих європейських практик.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, Міністерство екології та природних ресурсів України, Міністерство соціальної політики України.

ЦІЛЬ 5. Енергоефективність

1. Імплементувати директиви ЄС у сфері енергоефективності (31, 27, 844) у національне законодавство.

2. Запровадити систему моніторингу споживання енергетичних ресурсів та енергетичного менеджменту в місцевих громадах та будівлях державної форми власності.

3. Удосконалити механізми ЕСКО і ДПП для здійснення глибокої енергомодернізації в житлових і нежитлових будівлях.

4. Забезпечити доступний, безперервний та достатній фінансовий ресурс для реалізації енергоефективних проектів в індивідуальних та багатоквартирних будинках. Скерувати частину ренти від видобутку викопних палив на фінансування програм енергоефективності в країні.

5. Забезпечити регулярне інформування управителями співвласників будинків про їх реальний стан та питоме енергоспоживання, для того щоб вони могли ухвалювати ефективні рішення з енергомодернізації.

6. Забезпечити повну монетизацію субсидій незахищених верств населення на рівні домогосподарства. Розробити механізми заохочення субсидіантів впроваджувати енергоефективні заходи.

7. Завершити реформу в житловому та комунальному господарстві через впровадження і критичне осмислення положень законів енергоефективного пакета («Про комерційний облік», «Про енергоефективність будівель», «Про житлово-комунальні послуги», «Про Фонд енергоефективності»), зокрема:

7.1. провести прозорі конкурси та визначити управителів для будинків, які не створили ОСББ і не обрали управителя самостійно;

7.2. здійснити списання з балансу багатоквартирних будинків органами державної влади і місцевого самоврядування;

7.3. припинити практику виділення бюджетних коштів на ремонт житлового фонду без співфінансування співвласників.

8. Стимулювати встановлення систем регулювання споживання тепла (індивідуальні теплові пункти і подібні системи) в будівлях з централізованим опаленням.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, Міністерство соціальної політики України.